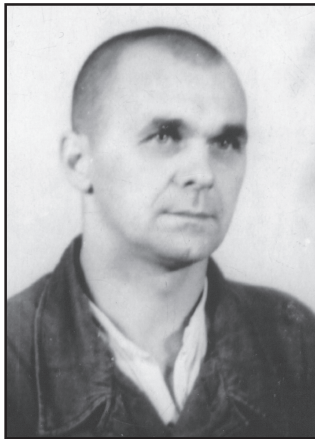

Spręstina problema

Rimvydas Racėnas

Turėjau kaimyną Bronių Šalną. Iš aplinkinių jis tarsi niekuo neišsiskyrė, gal tik mėlynos akys kiek liūdnokai žvelgė į pasaulį. Atgimimo pradžioje, nukritus falsifikavimų, nutylėjimų ir spekuliacijų skraistei, kaimyno našlė, sužinojusi, kad aš, pasirodo, buvau tremtinys (kas galėjo pagalvoti!) padejavo, jog jos vyresniosios sesers šeima taip pat 1941 metais buvo ištremta į kalnuotąjį Altajaus pakraštį, kad ten mirė, kad Telecko ežere nuskendo jos duktė, kad sesers kapas pasimetė Gorno-Altajsko kapinių pakraštyje, kad pokary Sibiran buvo ištremta kita sesuo su jų motina, kad ji slapstėsi Lietuvoje ir t. t., ir t. t. Gerai pažįstamos istorijos, ypač tiems, kurie savo kailiu patyrė bejėgiškumą ir neveltį, patekę po valstybės represijų volu. Negana to, pasirodo, jos Bronius 17 metų „atpylė“ lageriuose, iš jų septynis metus kalėjo garsaus Vladimiro kalėjimo vienetėje... Štai tau ir kaimynas! Skundėsi, kad prokuratūra atsisakė vyrą reabilituoti. Kadangi domiuosi represijų istorija, nusprendžiau pats aiškintis,

Bronius Šalna

kodėl Lietuvos prokuratūra nenori reabilituoti politinio kalinio Broniaus Šalnos.

Susipažinau su byla. Pasirodo, mano tylus kaimynas buvęs kietas karo vyras. Byloje užfiksuota, kad jis karo metu dirbo, kaip teigiama byloje, vokiškai lietuviškoje politinėje policijoje „Saugumas“. Kiek žinau, lietuviškoje saugumo policijoje jis dirbo ir prieškarį, o į tas pareigas, kilus karui, grįžo paragintas laikinosios Ambrazevičiaus vyriausybės. Byloje teigiama, kad karo metu jis dalyvavo areštuojuojant keletą tarybinių piliečių ir lenkų organizacijų narių. 1944 m. už tai buvo areštuotas, pabėgo iš Kražių kalėjimo ir, grįžęs į gimtąsias vietas, Kaltanėnų ir Saldutiškio apylinkėse įstojo, o vėliau ir vadovavo partizanų būriui „Genrikas-Margis“. 1945 m. pradžioje, kaip rašoma byloje, išėjo iš „bandos“, Utenoje gavo fiktyvų pasą Jokubausko vardu, įsidarbino ir buvo perkeltas dirbti į Vilnių. Nenutraukęs ryšių su pasipriešinimo pagrindžiu, perėjo gyventi nelegaliai, su vienminčiais įkūrė pagrindinę organizaciją „Aukšinė Gvardija“, parašė jos įstatus, verbavo narius, buvo paskirtas organizacijos žvalgybos ir kontržvalgybos viršininku, rinko duomenis apie asmenis bendradarbiavusius su sovietiniu saugumu. Organizacijos „Aukšinė Gvardija“ tikslas buvo nukenksminti slapstus sovietinio saugumo bendradarbius teroro aktų būdu. Bylos duomenimis, buvo likviduoti du agentai. B. Šalna taip pat specializavosi dokumentų ir antspaudų gamyboje, 1946-1947 m. pagamino virš 100 fiktyvių pasų ir perdavė juos rezistenciniam pagrindžiui.

1948 m. kovo 3 d. arešto metu B. Šalna pasipriešino ginklu ir sunkiai sužeidė MGB leitenantą. SSRS Valstybės saugumo ypatingasis pasitarimas B. Šalnai, kaip ypatingam nusikaltėliui, atseikėjo 25 metus kalėti SSRS VRM ypatingo režimo kalėjime. Į laisvę paleistas 1965 m. balandžio 15 d.

Susipažinus su byla, antrąsyk 2000-ųjų balandį buvo kreiptasi į LR Prokuratūrą B. Šalnos reabilitavimo reikalu. Raštiško atsakymo taip ir negauta. Daugkartinių pokalbių telefonu su byla prižiūrinčia prokurore A. Murziene rezultatas (paskutinis pokalbis 2000-ųjų spalį) buvo toks: B. Šalnos nereabilituos, nes karo metu dirbo lietuviškame saugume, kuris tarnavo vokiečiams. Toks tat kolektyvinės atsakomybės principas. Ko tada stebėtis p. Zurofo logika, kuria remiantis, lietuviai yra žydšaudžių tauta?

B. Šalnos indėlį į rezistenciją privalome deramai įvertinti, privalome jį reabilituoti.

P. S. Šiuo atveju pats formalus terminas „reabilitacija“ skamba kaip nesusipratimas. Už kokį nusikaltimą B. Šalną reikėtų reabilituoti? Už dalyvavimą pasipriešinime bei kovą prieš sovietinę okupacinę valdžią? Už meilę Tėvynei bei pasiaukojimą jai? Padėtis tragikomiška, jei ne absurdiška. Išeitį iš neapibrėžtos, institucijų sauvalei paliktos padėties privalu rasti.

Kalba Rimvydas Racėnas